

МАРИНА ТОДОРОВИЋ

ПОЉОПРИВРЕДА

Улога и значај пољопривреде

Општина Голубац је по економским показатељима изразито неразвијено подручје. Пољопривреда представља основну и најзначајнију привредну делатност у општини.

Пољопривреда у народном доходу општине учествује са 39,3%. У укупном доходу Подунавског региона привреда општине Голубац у 1986. години учествовала је са 1,3%. У доходу од пољопривреде региона општина Голубац учествовала је са 1,9% (1). Доходак пољопривреде по једном пољопривредном становнику у општини износи 18.832 динара или 73% од просека Подунавског региона (2, 39). Овако низак доходак по пољопривредном становнику резултат је, пре свега, ниске продуктивности у пољопривреди, што се види и по показатељу дохотка пољопривреде по једном хектару обрадиве површине, који износи 10.284 динара, и представља 63% од просека Региона.

Од коликог је значаја пољопривреда за ову општину види се и по томе што је 1981. године око половине (48,6%) укупног становништва било пољопривредно (8).

ПРИРОДНЕ ОСНОВЕ ЗА РАЗВОЈ И РАЗМЕШТАЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Агроклиматске карактеристике

Климатски услови за развој пољопривреде у овој општини су релативно повољни. Клима овог подручја има континентални карактер. Средња годишња температура креће се око 11°. Најхладнији месец је јануар са $-0,6^{\circ}$, а најтоплији јули са $21,1^{\circ}$. Годишња амплитуда температуре ваздуха износи $21,7^{\circ}$ (3). Средња температура ваздуха у вегетационом периоду је $16,7^{\circ}$. Средња дневна температура изнад 5° у просеку је од марта

Рецензенти: др Милован Радовановић и др Александар Вељковић, Београд

до новембра (261 дан), изнад 10⁰ од априла до октобра (207 дана), а изнад 15⁰ од маја до септембра — 147 дана (3). У оквиру територије општине Голубац могу се издвојити зоне различитих дужина вегетационог периода. Вегетациони период у трајању од 200 — 220 дана је у приобалном делу општине као и у долини Пека. Зона побрђа има скраћени вегетациони период, 180 — 200 дана, да би у планинским, деловима општине вегетациони период износио 160 — 180 дана. Из анализе годишњег тока средњих месечних температура види се да је јесен топлија од пролећа. То погодује правилном сазревању код већине пољопривредних култура.

Температурна сума у вегетационом периоду на овом простору износи 4074⁰, што омогућава успешно гајење већине културних биљака (4). Међутим, неповољан фактор је распоред апсолутно минималних температура ваздуха, где је у свим месецима (осим у три летња месеца) могуће јављање негативних температура. Ово у знатној мери може утицати на повремено скраћење вегетационог периода за многе биљке и нанети знатне штете пољопривреди. Вероватноћа појављивања раних и касних мразева је већа у алувијалним равнима и ниским терасима Дунава и Пека, те стога у овим подручјима треба избегавати културе осетљиве на екстремне мразеве — кукуруз, орах, раж, просо, пасуљ, грашак (5).

Услови за презимљавање пољопривредних култура су повољни. У последњих 30 година на овом подручју је забележен апсолутни минимум од 27,1⁰, на који је отпоран највећи део пољопривредних култура које успевају у овом крају.

Средња годишња количина падавина на територији општине Голубац креће се од 600—700 мм, са најмањом просечном количином падавина у Браничеву (663 мм) и највећом у Брњици — 756 мм (3). Пошто је околина Браничева најзначајнија за пољопривредну производњу детаљније су анализирани подаци за ово подручје. Највише падавина ова област има у јуну (просечно 86 мм), а најмање у јануару (просечно 39 мм). Средња вредност падавина у вегетационом периоду износи 431 мм, односно 65% средње годишње количине. Према подацима преузетим из Основа просторног плана СР Србије, потенцијалне вредности евапорације за ову област износе 680 мм, што указује на дефицит падавина у односу на потенцијалну евапорацију (6).

Као показатељ недовољне количине влаге може се узети и хидротермички коефицијент, израчунат по методи С. Т. Сељанинова (7). Условни биланс влаге земљишта је раван количнику десетоструке суме падавина у вегетационом периоду и температурне суме овог периода. По овој методи хидротермички коефицијент мањи од 1 указује на недостатак влаге, док вредности од 3 до 4 указују на сувишност влаге. Коефицијент у општини Голубац износи 1,05, што указује на недостатак влаге и потребе за наводњавање у овој области.

Када се ови параметри доведу у везу и са индексом суше (3) пројекцизи да су крај лета и почетак јесени периоди када је на овој територији неопходно наводњавање пољопривредних површина.

Из свега предходно наведеног можемо закључити, да је подручје општине Голубац у климатском погледу погодно за узгој великог броја пољопривредних култура. Оптималне температуре за гајење житарица јављају се у време њиховог класања (15. мај) и цветања (20. мај). С

обзиром да овај период спада и у највлажнији део године, следује оцена да је расподела падавина повољна за житарице. Ова оцена важи и за повртарске културе стим што је за њихово гајење потребно наводњавање.

Подручје општине има повољне климатске услове за гајење већине воћака умерено-континенталног климата. Воће се успешно може гајити до надморске висине од 600 м. Извесна ограничења постоје код брескве и кајсије. Ове воћке јако су осетљиве на пролећне мразеве, па се оне успешно могу производити само на јужним експозицијама (7).

Полазећи од приступа примењеног у Анализи стања при изради регионалног просторног плана Подунавске међуопштинске регионалне заједнице (7) на територији општине Голубац издвојена су следећа подручја са одређеним агроклиматским погодностима:

I Зоне погодне за повртарство и ратарство углавном обухватају алувијалне равни и долинска дна, где је пољопривредна производња повремено или местимично угрожена појавом касних пролетњих и раних јесењих мразева.

II Зоне погодне за мешовиту пољопривредну производњу обухватају највећи део општине до надморске висине 500 м, са извесним варијацијама код јужних и северних експозиција.

III Ратарско-воћарско подручје обухвата пределе са надморском висином преко 500 м које је врло повољно за развој травне вегетације.

Педопошке карактеристике

На овом простору издвојени су седећи типови земљишта (16, 21—114):

Гајњача — Захвата слабо заталасане пределе, са надморском висином од 100 до 300 м. Простире се на територији од око 62 km² или 17% укупне територије општине. Обухвата атаре насеља Житковица, Кудреш, Малешева, Војилова и Голубац. Производна вредност ових земљишта је висока. Погодује већини пољопривредних култура и даје добре приносе. Приноси се битно повећавају применом дубоког орања, гајењем легуминоза и правилном употребом ђубрива.

Дуж речних долина велика је заступљеност алувијалних земљишта. Захватају површину од око 17 km² или 4,5% укупне територије. Њихова пољопривредна вредност је велика. Уз примену агротехничких мера могу се очекивати добри приноси и у сушним годинама. Већа плодност може се добити гајењем легуминоза, додавањем стајњака и употребом вештачког ђубрива.

Ритска црница заступљена је у деловима атара насеља Миљевић на површини од око 4 km² или 1,1% укупне територије општине. Ствара се у депресијама под утицајем високог нивоа подземних вода. Бољи квалитет овог земљишта добија се дубоким орањем и употребом минералних ђубрива.

Пескуше се налазе у појасу Пожеженске пешчаре на површини од око 32 km² или 8,7% укупне територије. Обухвата делове атара насеља Винце, Усје, Радошевац, Голубац, Сладинац, Браничево, Бикиње и Доња Крушевица. С обзиром на климатске услове додавањем минералних ђу-

Брива ова земљишта се могу користити за озиме културе и траве. Поједини делови могу се користити за винограде и багремову шуму. У целини узев ово су земљишта слабије производне вредности.

Лесивирана смоница обухвата простор између Голубца и Војилова на површини од око 9 km² или 2,4% укупне површине општине. Ово је земљиште смањене производне вредности. Дубоким орањем и употребом природног и вештачког ђубрива могу се поправити производне карактеристике овог земљишта.

Редзине су врло распрострањене у кречњачком делу општине са великим надморским висинама и лимитирајућим климатским условима за већину пољопривредних култура. Заступљена су на површини од око 73 km² или 19,9% од укупне површине општине. Ово су плитка земљишта неспособна да упијају веће количине падавина, па брзо постају плен ерозије.

Смеђа кисела земљишта су најраспрострањенија шумска земљишта. Простиру се у источном, брдско планинском делу општине на површини од око 170 km² или 46,3% укупне територије општине.

Зоне повољне за пољопривреду

Терени атрактивни за развој пољопривреде издвојени су на основу вредновања елемената природне средине као фактора од значаја за пољопривреду. Оцена вредновања простора дата је на основу анализе нагиба, заступљености врсте земљишта, размештаја површина са различитим степеном развијености ерозије, надморске висине итд. (15;17).

Комбиновањем повољних и ограничавајућих фактора за развој пољопривреде, у општини Голубац издвојене су 4 категорије које се међусобно разликују према степену погодности природних услова за развој пољопривреде:

I Приоритетни — најатрактивнији терени за развој пољопривреде (са нагибом до 3⁰ и плодна земљишта);

II Терени повољни за пољопривредну производњу (нагиби до 8⁰ и плодна и средње плодна земљишта);

III Мање повољни терени за развој пољопривреде су терени са ограничењима која значајније отежавају искоришћавање земљишта и захтевају велика додатна улагања (нагиби од 8—20⁰ и средње плодна земљишта);

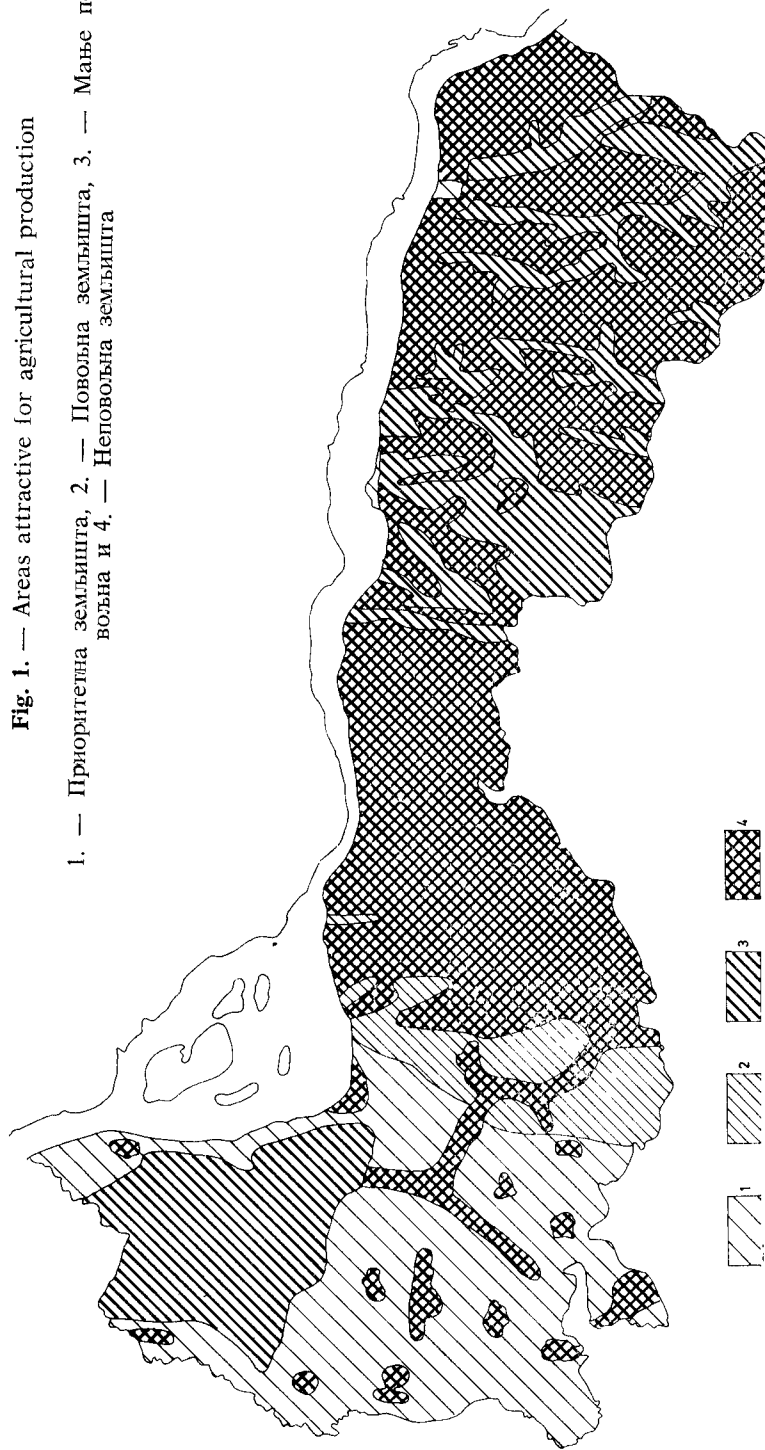
IV Неповољној зони за пољопривредну производњу припадају терени са веома значајним ограничењима за развој пољопривреде (нагиби преко 20⁰ и неплодна земљишта). У ову категорију спадају и површине под насељима, саобраћајницама итд.

Терени I и II степена атрактивности на територији општине Голубац су мало заступљени.

Ск. 1. — Зоне атрактивне за пољопривреду

Fig. 1. — Areas attractive for agricultural production

1. — Приоритетна земљишта, 2. — Повољна земљишта, 3. — Мање повољна и 4. — Неповољна земљишта

Од укупне површине општине (367,5 км²), на зоне најатрактивније за развој пољопривреде долази 94,7 км² или 25,8%. Ова зона обухвата западни, низијски део општине. Зоне повољне за развој пољопривреде обухватају само 26,0 км² или 7,1% укупне површине општине и ови терени углавном се налазе на контактном делу низијске и брдско планинске области. У категорију мање повољни терени за развој пољопривреде спадају земљишта у источном делу општине, која нису повољна за развој ратарства, већ само за сточарство и пешчара у северозападном делу, која би уз велика инвестициона улагања могла бити повољна за виноградарство. Ово земљиште обухвата 75,2 км² или 20,4% укупне површине општине. Највећи део општине припада категорији неповољног земљишта за развој пољопривреде, чак 171,6 км² или 46,7% од укупне територије. То су терени у источном, планинском делу општине.

Због релативно мало терена повољних за пољопривреду ово се земљиште мора користити изузетно обазриво и рационално.

ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКИ ФАКТОРИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА РАЗВОЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Пољопривредно становништво

Последњих деценија на овој територији, као и у већини општина Подунавског региона испољава се велико смањење пољопривредног становништва. Измена економско-социјалне структуре становништва најбоље се види из наредне табеле:

Таб. 1. — Кретање и односи укупног, пољопривредног и активног пољопривредног становништва у општини Голубац (период 1961 — 1981.)*

Tab. 1. — Relations between total, agricultural and active agricultural population as well as their movements in Golubac Commune

	пољопривредно			активно пољоприв. становништ.		
	укупно станов.	укупно	учешће у укупном (%)	укупно	учешће у укупном станов. (%)	учешће у укупном пољ. станов. (%)
1961	15320	12470	81,4	7768	50,7	62,3
1971	14178	10718	75,6	6810	48,0	63,5
1981	13541	6580	48,6	5041	37,2	76,6

* Прерачунато на основу статистичке документације (8).

У структури укупног становништва знатно се смањује учешће пољопривредног становништва. Удео активног пољопривредног у укупном становништву у 1981. години далеко је испод просека Региона (Регион 60,6%, а општина Голубац 37,2%). То је сигурно резултат неповољних природних услова за развој пољопривреде — Регион 60,8% пољопривредног земљишта, а општина Голубац 44,4% (14).

Стопа активности пољопривредног становништва, (однос активног пољопривредног становништва у укупном пољопривредном становништву) је у порасту. Овај процес указује на повећано ангажовање пољопривредних становника; односно, на смањење издржаваног контингента.

Овде треба истаћи и резултате из студије Економског института у Београду (2, 45) који указују на социјалне услове за развој пољопривреде у овој општини:

а) број пољопривредних домаћинстава опада, а повећава се број мешовитих и непољопривредних домаћинстава;

б) мешовита домаћинства чине 50,4%, а чиста пољопривредна 49,6%;

в) домаћинства на селу која задржавају омладину учествују са око 42% од укупног броја, а у околним насељима Голубца са 6,5% од укупног броја домаћинстава;

г) домаћинства која немају пољопривредника и домаћинства која немају пољопривредника млађег од 60 година чине 31% укупног броја домаћинстава.

Из анализе аграрних густина насељености на територији општине Голубац седи да 100 ха обрадиве површине обрађује 46 активних пољопривредника, односно да један активни пољопривредник обрађује 2,16 ха. Преко 3 ха на једног активног пољопривредника имају насеља Добра, Голубац и Пониква (насеља са малом општом густином насељености). Вредности од 2 — 3 ха имају насеља у побрђу. Насеља у долини Пека имају мање од 2 ха по једном активном пољопривреднику. Како смо закључили из ситуације снимљене на терену, површину од 2 ха — може да обради један индивидуални произвођач ако је под житом, али ако је под повртарским културама, какав је углавном случај са насељима у долини Пека, онда је ова површина велика за једног произвођача.

Недостатак радне снаге у пољопривреди¹⁾

Општина Голубац имала је у 1981. години велико учешће становништва активног у примарним делатностима — 60,8%. Овако висок проценат активног пољопривредног становништва најчешће указује на значајну латентну незапосленост радне снаге у пољопривреди. Зато се поставља питање колике су резерве радне снаге у пољопривреди и колики се даљи трансфер пољопривредног становништва може очекивати.

За оцену резерви — недостатка радне снаге у пољопривреди пошло се од следећих основних показатеља:

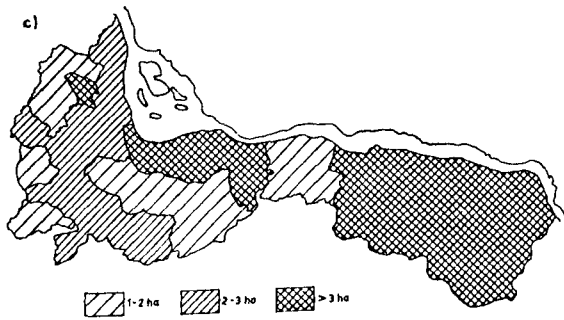
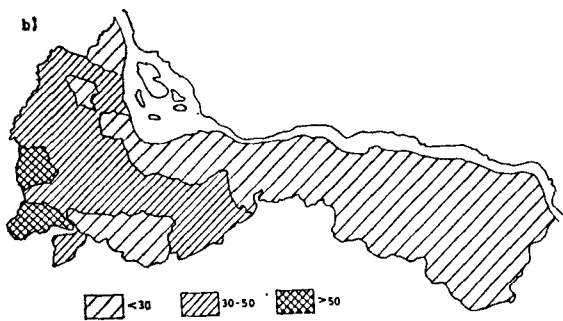
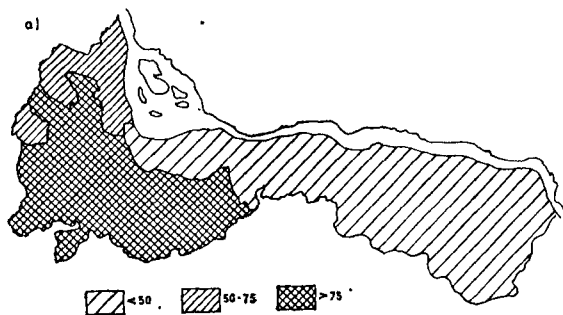
— производне способности у пољопривреди, условно изражене преко хектара обрадиве површине коју може обрадити један активан пољопривредник;²⁾

— старосне структуре активног пољопривредног становништва;

— демографских резерви радне снаге у пољопривреди, које представљају број економски неактивних лица радно-способног узраста.

¹⁾ У обради овог одељка учествовала је и Гордана Војковић.

²⁾ За општину Голубац, на основу процене за Подунавски регион (18, 27), узето је у просеку 3,55 ха по једном активном пољопривреднику као норма за пуну запосленост радне снаге у пољопривреди. Ипак, треба имати у виду да у крајевима са развијеним повртарством (на пример, насеља у долини Пека), које захтева већу ангажованост радне снаге, површина коју може обрадити један пољопривредник је мања од 3,55 ха. И обрнуто у брдско-планинским деловима општине ова површина је знатно већа.

Ск. 2. — а) Учешће активног пољопривредног у укупном активноном

б) Број активних пољопривредника на 100 ха пољопривредних површина;

ц) Број хектара на једног активног пољопривредника

Fig. 2. — а) The share of the active agricultural population in the total active population

б) Number of the active farmers per 100 hectares of agricultural land

в) Number of hectares per one active farmer

На основу броја укупно активних пољопривредника који долазе на хектар обрадиве површине у општини Голубац може се закључити да 39% (укупно 1968 лица) од укупно активних пољопривредника у 1981. години представља вишак радне снаге. Међутим, само 34% активног пољопривредног становништва је у старости 15—44 године, значи у старости у којој се може очекивати промена делатности.

Старосна структура активног пољопривредног становништва у свим насељима је изразито неповољна. Преко 50% радне снаге у пољопривреди старије је од 50 година и поставља се питање њихове продуктивности и будуће репродукције пољопривредног становништва. То значи да ће основни проблем у наредном периоду од значаја за развој пољопривреде у општини бити недостатак радне снаге.

Таб. 2. — Резерве — недостатак радне снаге у пољопривреди у општини Голубац према подацима из 1981. године

Tab. 2. — Reserves/shortage of manpower in agriculture in Golubac Commune according to the 1981 statistics

Насеље	обрадива повр. у ха	активно пољоп. станов.	редукован број акт. пољ.	активно пољопр. старије од 50 год		латентне (2—3) и дем. резерве	вишак — недостатак радне снаге у пољ.
				број	%		
	1	2	3)	4	5	5)	7
Барич	819	348	231	194	56	150	—43
Бикиње	380	188	107	99	53	103	3
Браничево	643	428	181	241	56	276	35
Брњица	294	132	83	64	49	50	—14
Винци	326	110	92	72	61	64	—8
Војилово	463	236	130	153	65	112	—41
Голубац	763	220	215	95	43	11	—84
Двориште	471	310	133	159	51	179	21
Добра	795	246	224	143	58	38	—105
Д. Крушев.	372	207	105	124	60	127	3
Душманић	304	111	86	67	60	32	—35
Житковица	357	127	101	66	52	26	—39
Клење	580	346	163	211	61	183	—28
Кривача	485	374	137	168	45	289	122
Кудреп	446	172	126	101	59	64	—36
Малешево	344	179	97	103	57	82	—21
Миљевић	560	332	158	177	53	188	11
Мрчковац	578	258	163	151	58	111	—40
Поникве	188	46	53	34	74	0	—34
Радошевац	253	86	71	47	55	31	—17
Сладинац	288	133	81	73	55	54	—19
Снеготин	369	142	104	76	53	49	—26
Усије	02	145	113	78	53	39	—39
Шувајић	429	157	121	64	53	67	—17
Општина	10909	5041	3073	2716	54	2315	—401

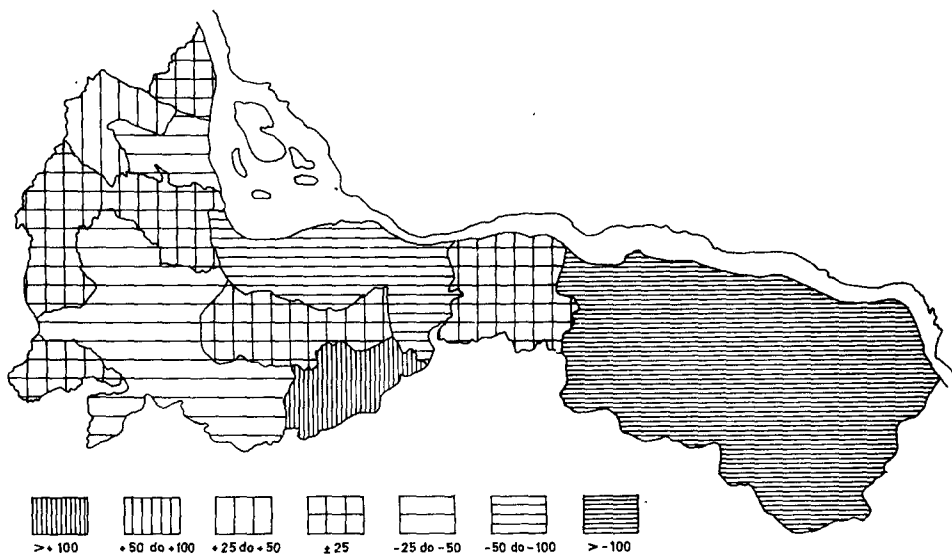
1) Број активних пољопривредника сведен на норму 3,55 ха.

2) Број постојећих активних пољопривредника умањен за редуковани број активних пољопривредника.

У традиционално пољопривредним насељима у долини Пека, са повољним условима за развој пољопривреде: Браничево, Доња Крушевица, Клење, Миљеви, Шувајић (насеља у којима није дошло до тако интензивног одлива пољопривредника на приврени рад у иностранство) још увек се не испољава недостатак радне снаге. Међутим, већ у наредном периоду са даљим старењем становништва овај проблем ће се заоштрити.

У неразвијеним насељима у унутрашњости општине са великим бројем радника на привременом раду у иностранству и изразито одмакlim процесом старења становништва, недостатак радне снаге и проблем обнављања пољопривредног становништва је све изразитији.

Проблем радне снаге у пољопривреди данас је најприсутнији у насељима са најбржим структурним променама и трансфером пољопривредног становништва у непољопривредне делатности, Голубац и Добра.

Ск. 3. — Вишак и мањак радне снаге у пољопривреди општине Голубац

Fig. 3. — Surplus and shortage of manpower in agriculture in Golubac Commune

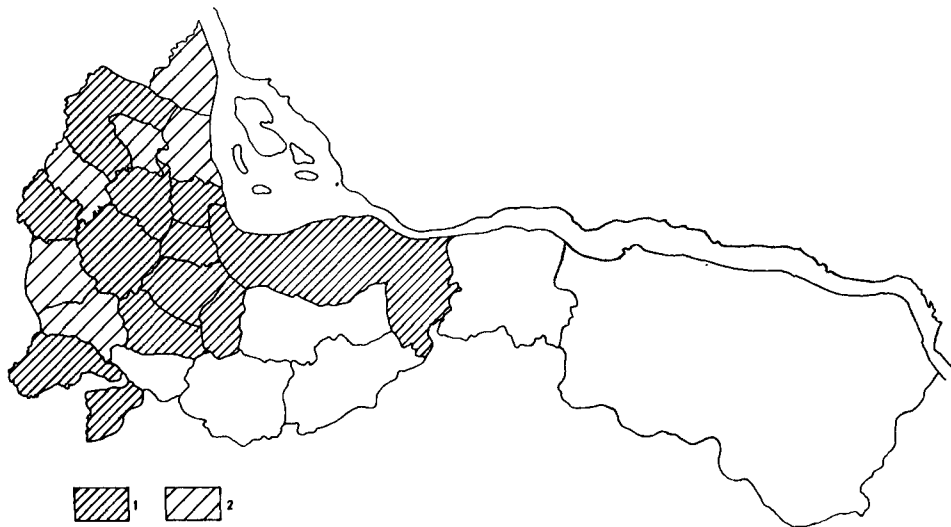
У општини Голубац само насеље Кривача има значајније резерве радне снаге у пољопривреди. То је насеље са најповољнијом старосном структуром становништва, великим учешћем пољопривредног становништва и лошијим природним условима за развој пољопривреде.

Екстензивност пољопривредне производње (и могуће резерве у смислу интензивирања пољопривредне производње) виде се из показатеља да један активни пољопривредни становник у општини Голубац храни само 2,6 становника. Ова вредност на нивоу Југославије је 5, а у високо развијеним земљама и преко 50 становника (9, 104).

Све су ово услови који јако лоше утичу на стање и услове за даљи развој пољопривреде у овој општини.

Комасација као фактор унапређења пољопривреде

У општини Голубац комасацији се приступило 1980. године. Од 24 насеља планом комасације приоритет је дат насељима у западном делу, за пољопривредну производњу најпогоднијем делу општине. Комасација је спроведена на површини од око 200 ха, што представља 26% укупних пољопривредних површина насеља обухваћених комасацијом. Комасацијом је обухваћено само оно земљиште на коме се могу очекивати значајне предности од ове акције. У првом комасационом захвату, који је обухватио површину од 1218 ха и 8 насеља, комасацијом је обухваћено 1486 власника парцела. Пре комасације на том простору било је 4209 парцела, а по обављеној комасацији упола мање, односно 2076. Просечна величина парцеле пре комасације износила је 28,94 ари, а по завршетку 58,68 ари. Од укупне комасиране површине 88,4% припада индивидуалном сектору, где су интервенције овакве врсте биле неопходне. У наредном периоду комасација је планирана у деловима насеља Мрчковац, Миљевић, Доња Крушевица, Пониква, Винци и Усје.

Ск. 4. — Простори обухваћени комасацијом

Fig. 4. — Areas comprised by land consolidation

1. завршена комасација, 2. планирана комасација

Спроведеном комасацијом створени су квалитетнији услови за развој пољопривредне производње и то кроз, смањење површина под коровом и меџама, уштедом времена проведеног у транспорту између раштрканих парцела, рационалном употребом механизације итд. Вредност производње код многих биљних култура битно се разликује пре и после комасације: производња пшенице повећана је са 4.000 на 5.000 t/ha, кукуруза са 3.200 на 7.000 и сунцокрета са 1.713 на 2.800 t/ha.

Пољопривредна механизација

У погледу опремљености пољопривреде механизацијом, последњих десетак година, уочен је видан напредак. Тако, на пример, 1979. године, општина Голубац поседовала је 747 трактора, а само две године касније, значи 1981. године 1041. (10).

Таб. 3. — Опремљеност тракторима у општини Голубац*)

Tab. 3. — Numer of tractors in Golubac Commune

	100 ha обрадивог Број трактора	ha обрадивог на 1 трактор
Општина Голубац		
1979. год.	8,5	11,5
1981. год.	11,9	8,4
Регион 1981. год.	8,0	12,4
Србија Ужа 1981. год.	8,8	11,3

*) Табела урађена према статистичкој документацији (10).

Како се из табеле бр. 3. види општина Голубац је по нивоу опремљености тракторима далеко изнад просека, и Региона и уже територије Србије. Узимајући у обзир податак да неке далеко развијеније земље, као што су Француска и Италија, имају 15 до 20 хектара обрадивих површина на један трактор, на територији ове општине можемо говорити о нерационалном улагању средстава и знатним резервама у механичкој опремљености пољопривреде. Ова тврдња посебно долази до изражаја када се подаци о обрадивој површини по трактору анализирају по појединим насељима. Тако на пример у Шубајићу и Клењу има мање од 5 хектара обрадивих површина на један трактор, односно око 20 трактора на 100 ha обрадивих површина.

У 1979. години општина Голубац је располагала са 40 комбајна, од чега је 33 било у власништву индивидуалног сектора.

Број прикључних машина није адекватан броју трактора. Тако на пример, око 8 плугова долази на 100 ha ораничних површина, што је знатно мање од броја трактора и указује на нерационалну употребу механизације у пољопривреди.

Није редак случај да има домаћинства која поседују и по неколико трактора, а и једно домаћинство у Миљевићу има 5 комбајна.³⁾ Трактор се врло често користи и као превозно средство (јер за њега је потребна возачка дозвола ниже категорије). Из разговора са индивидуалним произвођачима сазнали смо да домаћинства често имају по више трактора, због недостатка резервних делова. На територији општине Голубац не постоји нити једна радња оскрбљена резервним деловима за тракторе, а исто тако и нити један специјализовани сервис за поправку пољопривредних машина.

³⁾ Подаци добијени на терену.

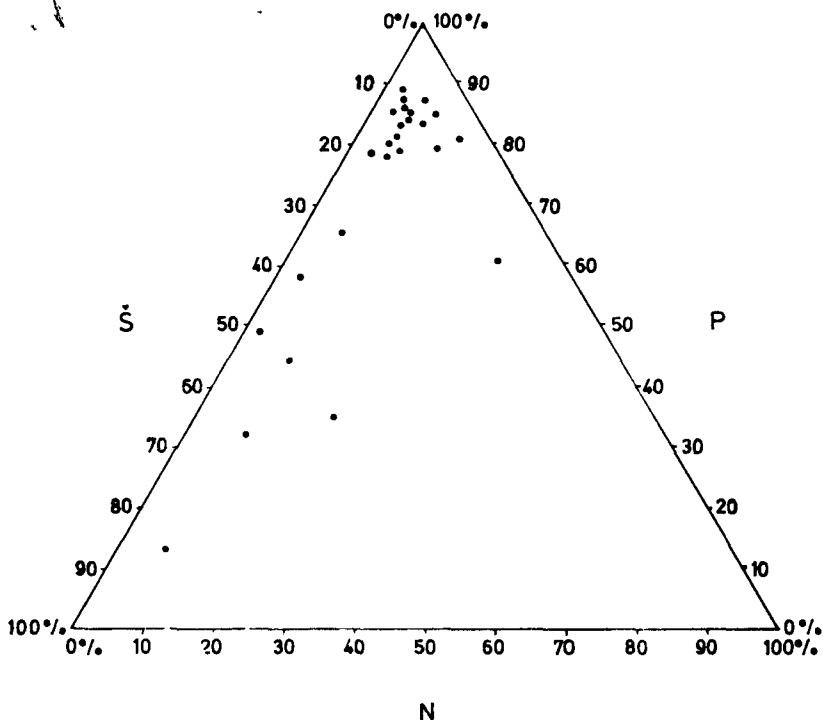
ПОСТОЈЕЋЕ КОРИШЋЕЊЕ ЗЕМЉИШТА

Структура коришћења земљишта у општини Голубац разликује се од структура у другим општинама Подунавског региона, а и Србије у целини. Од укупне површине општине Голубац — 36.753 ha, пољопривредне површине заузимају 16.319 ha — 44,4%, под шумама је 17.258 — 47,0% и неплодно 3.176 ha — 8,6% (11). Она се разликује од насеља до насеља.

Према висини учешћа пољопривредног у укупном земљишту на територији општине Голубац издвајају се четири групе насеља.

Прву групу чине насеља у западном, низијском делу општине, код којих је врло високо учешће пољопривредног земљишта (преко 75%).

Другу групу чине насеља где је већа заступљеност пољопривредног земљишта (од 50 до 75%). У овој групи су три насеља: Кривача, Двориште и Винци. Унутар ове групе издвајају се насеље Винци, код кога је веће учешће неплодног земљишта.

Ск. 5. — Структура коришћења земљишта

Fig. 5. — Land use classification

II. — пољопривредно земљиште, III. — шумско земљиште и N. — неплодно земљиште

Трећа група насеља су она, у којима је пољопривредно земљиште заступљено са 25 до 50% у укупној површини насеља. То су Снеготин, Голубац и Брњица.

У четвртој групи је само једно насеље, Добра, са само 13,2% пољопривредног земљишта.

Када се упореде зоне атрактивне за пољопривреду, издвојене на основу евалуације природних карактеристика са постојећим коришћењем земљишта у општини Голубац, може се закључити да је садашње коришћење земљишта углавном у складу са природним потенцијалима.

Коришћење земљишта по секторима власништва

Коришћење земљишта по секторима власништва карактерише релативно високо учешће друштвеног сектора (49,1%). Разлог овоме је велико учешће шума, које су својим већим делом у друштвеном сектору.

Од укупног пољопривредног земљишта 88,2% припада индивидуалном сектору, а 11,8% друштвеном, што је такође далеко изнад просека Подунавског региона (5,8).

Таб. 4. — Коришћење земљишта по секторима власништва (11)

Tab. 4. — Land use classification in privately and socially-owned sector

Категорија намене земљишта	сектор власништва				укупно	
	индивидуални		друштвени		ha	%
	ha	%	ha	%		
Укупна површина	10.712	50,9	10.041	49,1	36.753	100
пољопривредна	14.387	88,2	1.932	11,0	16.319	44,4
шуме	3.895	22,6	13.363	77,4	17.258	47,0
неплодно	430	13,5	2.746	86,5	3.176	0,6

Ову општину карактерише недостатак пољопривредног земљишта. Само 44,4% површине општине Голубац обухвата пољопривредно земљиште, што је далеко испод просека Србије (60,9%) и Подунавског региона (70,1%). На територији општине Голубац је само 4,0% пољопривредног земљишта читавог Подунавског региона.

Таб. 5. — Структура коришћења пољопривредних површина (11)

Tab. 5. — Agricultural land use classification

површина у ha	њиве	воћњаци	врногради	ливаде	пашњаци
9701	676	332	2265	3145	
59,4	4,1	3,3	13,9	19,3	

На територији општине Голубац, од укупног пољопривредног земљишта највише су заступљене површине под ораницама. Интензивне категорије коришћења земљишта (оранице, воћњаци и виногради) заступљене су само са 66% у структури пољопривредне површине. Осим ораница већу заступљеност имају и травнате површине (ливаде и пашњаци). То представља потенцијал за развој и интензивирање сточарске производње.

Насеља која имају значајније површине под њивама (више од 60%, од укупне површине катастарске општине) су углавном она у западном низијско-брдском делу. То су насеља дуж Пека (Доња Крушевица, Шубајић, Миљевић, Клење и Душманић) и насеља у средњем и доњем току Туманске реке (Малешево, Кудреш, Житковица, Сладинац, Војилово).

Насеља која се издвајају са већим површинама под травнатим теренима су у планинском делу општине (Двориште и Кривача) и насеља Браничево, Винци и Усије. Интересантно је нагласити да Браничево има чак 33% укупне пољопривредне површине под травнатим теренима.

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Како се из структуре коришћења пољопривредног земљишта види (таб. 5) ратарска производња је најраспрострањенији вид пољопривредне производње. Више од половине пољопривредног земљишта је под ратарским културама. Од тога око 70% ораничних површина је под житима, око 5% под индустријским биљем, 8% под повртарским биљем и око 17% под сточно-кормним биљем. Главне ратарске културе су: кукуруз, пшеница, сунцокрет, шећерна репа, кромпир и детелина (14).

Таб. 6. — Преглед остварења производње главних пољопривредних култура (14)

Tab. 6. — Production of the main crops

	1984.		1985.		1986.		индекс 84/86.
	ha	тона	ha	тона	ha	тона	
пшеница	1.430	5.500	2.005	6.710	2.054	6.888	125
кукуруз	5.168	24.000	4.680	25.000	4.651	27.920	116
шећерна репа	69	2.000	96	2.050	110	3.800	190
сунцокрет	52	90	66	120	137	274	304
повртно биље	700	7.500	680	7.300	705	8.200	109
кормно биље	1.200	7.300	1.200	6.800	1.250	7.500	102

Према анализи природних услова за развој пољопривреде и стања на терену, на територији општине Голубац може се остварити повећање повртарске производње. Посебно када се узму у обзир повећане површине за наводњавање и нови смештајни и прерабивачки капацитети у општини. Основна сметња, која се може очекивати, јесте недостатак радне снаге, који се осећа и при садашњем обиму производње (јер повртарство захтева знатно већа ангажовања и рад на пољу). У организацији читаве производње, прераде и продаје ових производа велику улогу требало би да одигра ООУР „8. октобар”.

Према природним потенцијалима интензивирање ове производње треба усмерити на алувијалне терене у долини Пека, где се применом савремених агротехничких мера, може остварити производња са више берби, односно усева у току године. С обзиром да повртарско биље има кратак вегетациони период, његова производња се може организовати и у плодосмени са ратарским културама.⁴⁾ Производња и прерада поврћа у овом крају требало би да буде окосница развоја пољопривреде. То изискује максималну валоризацију овог простора, нарочито у погледу наводњавања. На основу анализе климатских фактора, услова земљишта, могућности наводњавања, као и досадашњих искуства пољопривредника из овог краја, ово је подручје изузетно повољно за производњу раног и позног поврћа.

Удео површина под сточно-крмним биљем у општини Голубац је нижи (8%) него у Региону (12%). Према природним потенцијалима овог краја производња ових култура се може проширити на веће површине. С обзиром да је ово сточарски крај, повећањем обима производње ових култура може се битно повећати и продуктивност у сточарској производњи. Најбољи услови за ову производњу су у брдско-планинском делу општине. У том смислу треба радити и на повећању квалитета ових култура.

Таб. 7. — Преглед приноса сточно-крмног биља у 1987. години (14)

Tab. 7. — Fodder crops yields in 1987

	детелина	луцерка	ливаде	пашњаци
Голубац	2047	2307	514	692
Регион	3261	4329	1357	623
СР Србија	3565	4990	1701	481

Као што се из таб. 7. види, обим производње ових култура је знатно нижи од просека Региона и Србије, што указује да би се правилнијом организацијом ове производње, знатно могла увећати крмна база у овој општини.

Воћњаци и виногради заузимају врло мале површине у општини. Најзаступљеније врсте воћа су шљиве, вишње, јабука и крушка. Воћарство је углавном заступљено на индивидуалном сектору. Површине под воћњацима у друштвеном сектору су мале и лошег су квалитета. Према природним потенцијалима у равничарско-брдском делу треба интензивирати воћарство и то квалитетним сортама вишања, крушака и јагодичастог воћа (7). На локалитетима брдско-планинског дела општине ваљало би стимулисати производњу традиционалног воћа (јабуке, крушке, шљиве и орах). Проширење површина под воћем треба да прати и повећана употреба механизације, јер овај крај нема потенцијалне радне снаге у пољопривреди.

Према разговорима са индивидуалним произвођачима, види се да је виноградарство последњих двадесетак година у сталном паду, што је пре свега, резултат пореске политике (на врсте грожђа које су се про-

⁴⁾ Мишљење добијено од индивидуалних произвођача на терену.

изводиле у овом крају плаћали су се велики порези). Из анализе природних услова за развој виноградарства у овом крају постоје могућности, и у наредном периоду, може се очекивати поновно оживљавање ове производње.

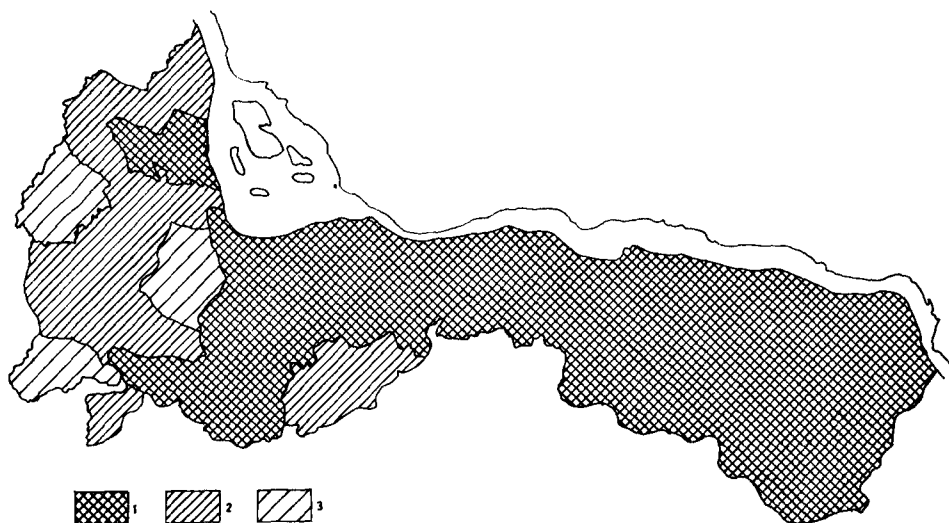
СТОЧАРСТВО

Сточарство представља знатан потенцијал за развој пољопривреде и општи развој ове општине. На територији голубачке општине укупан сточни фонд изражен у условним грлима стоке износи 11.653, што представља 0,62% укупног сточног фонда Србије. Ниво развијености сточног фонда (број условних грла стоке на 100 ха пољопривредних површина) на територији СР Србије износи 52 грла, а у општини Голубац 71 условно грло.

Таб. 8. — Досадашње кретање броја стоке (14)
у 1979. години (13)

Tab. 8. — Changes in number of livestock up to now

Врста стоке	1974.	1980.	1987.
говеда	7.506	6.971	5.978
свиње	16.652	14.082	15.520
овце	9.770	6.681	6.972
живина	67.960	40.777	59.876

Ск. 6. — Просторни распоред интензитета сточарске производње

Fig. 6. — Intensity of livestock raising (spatial distribution)

На територији општине Голубац насеља са највећим нивоом развијености сточног фонда су она у западном, низијском делу општине. Преко 100 условних грла стокe на 100 ha пољопривредних површина имају насеља Браничево, Доња Крушевица, Клење, Миљевић, Сладинац, Војилово и Шувајић. Овакав просторни распоред интензитета сточарске производње указује на неискоришћеност источног, по природним потенцијалима важнијег дела општине за сточарску производњу.

Ово је подручје са дугом традицијом у сточарству. На пространим травнатим теренима најзаступљеније је било гајење говеда и оваца, а у новије време и свиња и живине. Седамдесетих година број оваца се смањује за чак 33,8% што је негативна тенденција, с обзиром да ова општина има одличне природне услове за узгој оваца.

Таб. 9. — Удео сточног фонда општине Голубац у Региону

Tab. 9. — The share of livestock of Golubac Commune in the Region in 1979

Врста стокe	удео у Региону
говеда	4,4
свиње	3,3
овце	5,3
живина	2,8

Досадашње кретање броја стокe у општини Голубац имало је различите тенденције. Код укупног броја говеда бележи се у периоду од 1974. — 1987. године сталан пад. Код укупног броја свиња, оваца и живине почетком осамдесетих година присутна је тенденција апсолутног смањења укупног броја, да би крајем осамдесетих година дошло до повећања броја.

Сточарство општине Голубац последњих година у потпуности се уклапа у кретања која владају у целој Србији. Наиме, сточарство се последњих година налази у кризи, чему су узроци нестабилни услови производње, неадекватна цена стокe и сточарских производа. Све ово негативно се одражава на укупну сточарску производњу.

ОРГАНИЗАЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Носилац и организатор пољопривредне производње у општини Голубац је РО „Напредак” — ПК „Голубац”. Он се углавном бави откупом и даљом реализацијом пољопривредних производа. Задаци овог сектора су организација пољопривредне производње на индивидуалном и друштвеном сектору, снабдевање пољопривредних произвођача потребним репроматеријалом, снабдевање кланице сировинама, а посебно у унапређењу и интензивирању пољопривредне производње.

У оквиру ПК „Напредак” — налазе се три Основне организације коопераната са својим центрима у Браничеву, Голубцу и Клењу.

— ООК Браничево је настала од задруге са врло дугом традицијом (основана 1986. године) и покрива седам села.

- ООК Клење (задруга основана 1935. године) обухвата пет села.
- ООК Голубац (основана 1914. године) и покрива сва остала села у општини.

Скоро сва села у општини имају сабирна места за млеко и дневно се сакупи око 6.000 литара млека, просечно свако село од 200 до 400 литара а највише у Браничеву, око 1.000 литара. Даља прерада млека се обавља у млекарни Пожаревац, која је у саставу ПК Београд.

Откупних станица за пољопривредне производе на територији општине има укупно 11.

Свака ООК има ветеринарску станицу (у Браничеву, Клењу и Голубцу). Ако прихватимо норму коју смо добили од једног ветеринара на терену — да је за солидно функционисање ветеринарске службе потребан један ветеринар на 500 домаћинства, онда можемо закључити да је развијеност ветеринарске службе у општини Голубац добра. Ветеринарска станица у Браничеву има два ветеринара и једног техничара и покрива 761 домаћинство. У Клењу има један ветеринар и два техничара на 567 домаћинства. Ветеринарска станица Голубац има једног ветеринара и једног техничара на 1338 домаћинства, али се и ово може прихватити као довољно јер Голубац и Добра имају скоро 1000 домаћинства и она су углавном непољопривредна.

И поред тога што је ова општина добро снабдевена механизацијом за рационалније коришћење ове опреме, неопходна је боља организованост мреже за одржавање и ремонт пољопривредних машина. На територији општине Голубац не постоје специјализовани ремонтни центри. Треба ло би да у општинском центру постоји специјализован сервис за поправку пољопривредне механизације и једна покретна служба за мање оправке на терену. Осим тога на овој територији се осећа и недостатак пумпи за снабдевање нафтом. Пумпа има само у неколико села и у сезони радова на пољу, стварају се велике гужве на овим пумпама, па пољопривредни произвођачи морају да пређу по десетак километара до најближе пумпе, што је веома нерационално.

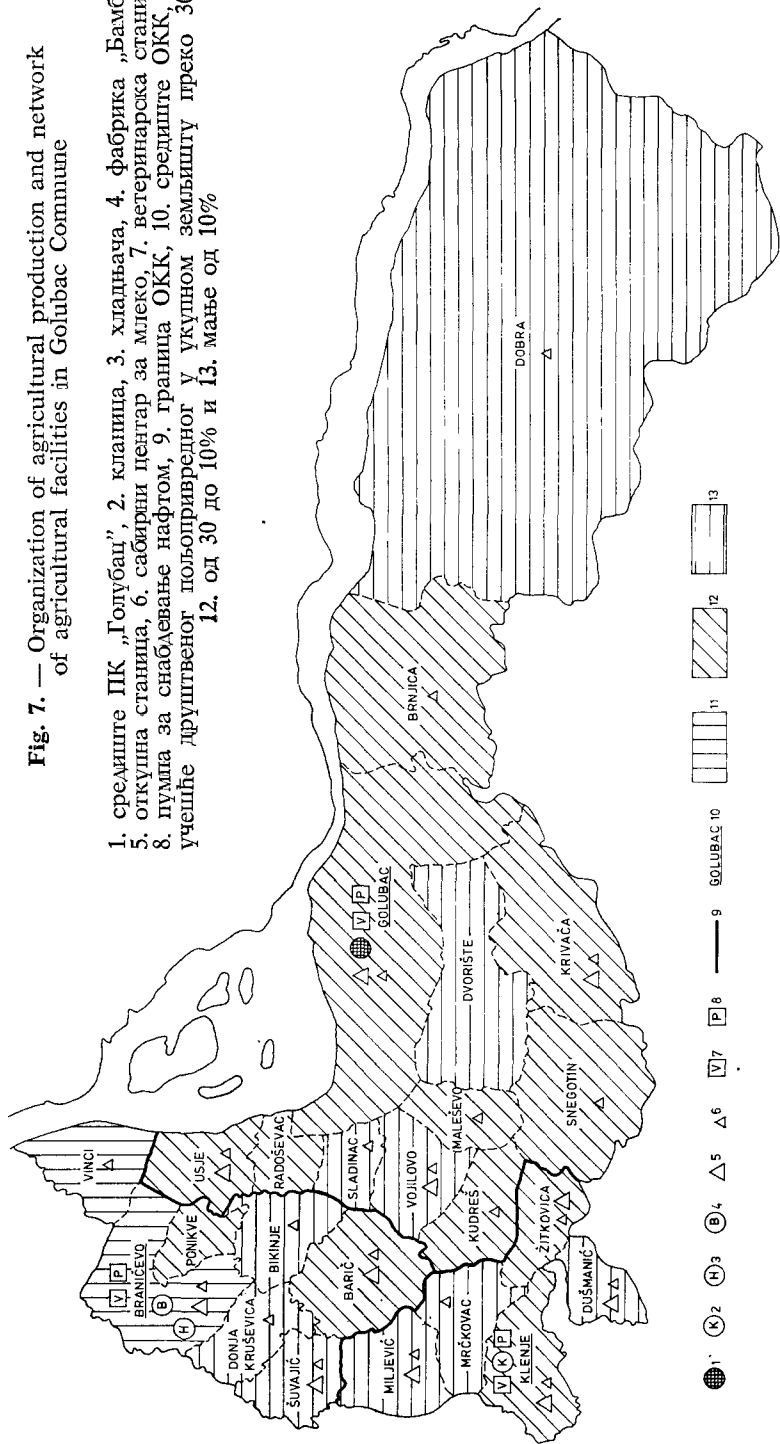
ИНДУСТРИЈСКА ПРЕРАДА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА

Индустријску прераду пољопривредних производа у овој општини карактерише недовољна усклађеност и повезаност са сировинском базом. Ова индустрија се сукобљава са веома озбиљним тешкоћама у смислу поманкања примарних сировина, уског асортимана производа, ниског коришћења капацитета и самим тим високим трошковима производње. Према подацима добијеним на терену просечна искоришћеност ових капацитета је једва изнад 50%.

Осим тога у структури прераде врло је мало заступљена високо вредна финална производња, заклана стока се даље не прерађује, воће и поврће са само складишти а не прерађује.

Fig. 7. — Organization of agricultural production and network of agricultural facilities in Golubac Commune

1. средиште ПК „Голубац”, 2. кланица, 3. хладњача, 4. фабрика „Бамби”, 5. откупна станица, 6. сабирни центар за млеко, 7. ветеринарска станица, 8. путна за снабдевање нафтом, 9. граница ОКК, 10. средиште ОКК, 11. учешће друштвеног пољопривредног у укупном земљишту преко 30%, 12. од 30 до 10% и 13. мање од 10%

Таб. 10. — Капацитети индустријске прераде пољопривредних производа у општини Голубац (12, 13)

Tab. 10. — Factories for processing of agricultural products in Golubac Commune

Врста индустрије	капацитет прераде	Учешће у Региону	асортиман производа
1. Млинска индустрија у Голубцу	3.000 t	1,6	жита
2. Индустрија хлеба у Радошевцу	1.152 t	2,7	хлеб
3. Комунална кланица у Клењу			
— крушна стока	1.380 грла	2,6	свеже месо
— ситна стока	17.600 грла	5,3	свеже месо
4. Прерада воћа и поврћа у Браничеву	12.000 t		

У оквиру прерађивачке пољопривредне индустрије у општини Голубац заступљене су следеће производње:

— Мељава жита се обавља у једном млину у Голубцу, капацитета 3.000 тона годишње, што представља 1,6% укупног капацитета Региона. Ова производња је довољна да подмири потребе општине, њу не треба проширивати, већ само модернизовати.

— Пекара у Радошевцу има годишњи капацитет од 1.152 тоне хлеба и запошљава шест радника. Њу, исто, треба модернизовати у смислу проширења асортимана производње (разна пецива и друго).

— Комунална кланица у Клењу је водећа грана у оквиру прехранбене индустрије у општини. Годишњи капацитет је 1.380 грла крупне стоке (2,6% Региона) и 17.600 грла ситне стоке (5,3% Региона). Кланица за сада само коље стоку и шаље на даљу прераду.

— Прерада воћа и поврћа у Браничеву бави се откупом и прерадом воћа и поврћа са ужег и ширег подручја и њиховим замрзавањем. Прерађени производи се свакодневно из овог погона крећу у земље Европе, посебно СССР, Немачку и Велику Британију. У 1986. години искоришћеност капацитета ове фабрике је била 70%, а расхладног простора 57%. Све ово говори да би се бољом организацијом пољопривредне производње у општини могла обезбедити боља и квалитетнија финална производња.

ЗАКЉУЧАК

Према економским показатељима општина Голубац је изразито развијена општина. Пољопривреда је основна и најзначајнија привредна делатност у општини.

Анализа природних и друштвених услова за развој пољопривреде указала је да су основни разлози овако ниске продуктивности ниско учешће приоритетних земљишта за пољопривреду, неповољне структуре пољопривредног становништва, лоша организација друштвеног сектора производње итд.

Терени I и II степена атрактивности за пољопривредну производњу на територији општине Голубац мало су заступљени. Обухватају западни, низијски део општине и средишни, контактни низијско-брдски део општине. У категорији мање погодни терени за развој пољопривреде спадају простори у источном делу, где земљишта нису погодна за ратарство, већ само за сточарство и пешчара у северозападном делу, који би тек уз велика инвестициона улагања могла постати повољна за виноградарство. Највећи део општине (46,7%) припада категорији неповољног земљишта за развој пољопривреде, то су терени у источном планинском делу општине.

Старосна структура активног пољопривредног становништва у свим насељима је изразито неповољна. Преко 50% радне снаге у пољопривреди је старије од 50 година и поставља се питање њихове продуктивности и будуће репродукције пољопривредног становништва. То значи да се са сигурношћу, као основни проблем у пољопривреди може у будућности очекивати недостатак радне снаге.

Резултати анализе постојећег стања земљишних потенцијала и поседа, као и укупна проблематика пољопривредне производње, пре свега са становишта рационалног искоришћавања земљишта, упућују на следеће закључке:

— Прво, на територији општине Голубац недовољна пажња је посвећена проблемима развоја пољопривредне производње, а посебно питањима избора оптималних структура производње. У источном, брдско-планинском делу општине недовољно су искоришћени природни потенцијали за развој сточарства и производњу сточне хране. Део општине који обухвата доњи и средњи ток Туманске реке и терене поред Пека, располажу са знатним потенцијалима за развој ратарства, а посебно повртарства, што у садашњем начину коришћења није довољно интензивно искоришћено.

— Друго, досадашњи начин газдовања (ситне парцеле, неискоришћена механизација, неусклађена структура производње итд.) није у функцији развоја пољопривреде. Већим уважавањем пољопривреде као примарне делатности, могу се искористити компаративне предности овог краја.

— Треће, сарадња друштвеног и индивидуалног сектора је недовољна и своди се на обезбеђивање репроматеријала, коришћење механизације и откуп пољопривредних производа. У циљу унапређења и ефикаснијег развоја пољопривреде треба ојачати ове облике сарадње и довести их на један виши и квалитетнији ниво.

Све напред наведено указује на неопходност израде јасних и прецизних развојних програма у пољопривреди, који у овом крају до сада нису постојали.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Статистички годишњак Југославије*; Савезни завод за статистику; Београд; 1984.
2. Б. Раденковић и Д. Томић: *Концепција дугорочног развоја Подунавског региона*; Економски институт; Београд; 1984.
3. В. Јовановић: *Климатске карактеристике општине Голубац*; Ручкопис; Београд; 1989.
4. Т. Ракићевић: *Климатске карактеристике источне Србије*; Зборник радова, књ. 28; Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ; Београд; 1976.
5. Д. Тодоровић: *Опште ратарство*; Пољопривредно издавачко предузеће; Београд; 1948.
6. Републички секретаријат за урбанизам, стамбене и комуналне делатности; Београд; 1979.
7. Југословенски институт за урбанизам и становање — Регионални просторни план подунавске међуопштинске регионалне заједнице, анализа стања, Природни услови, Београд, 1981.
8. *Попис становништва 1961. 1971. и 1981. године* — пољопривредно становништво; Савезни завод за статистику; Београд.
9. П. Марковић и др.: *Производња и аграрна политика*; Београд; 1979.
10. *Општинска статистичка документација бр. 139*; Републички завод за статистику; Београд; 1983.
11. *Подаци добијени у Геодетској управи СО Голубац*; Голубац.
12. Економски институт — Концепција дугорочног развоја Подунавског региона — Агроиндустријски комплекс по општинама Подунавског региона, Београд, 1984.
13. Југословенски институт за урбанизам и становање — Регионални просторни план Подунавске међуопштинске регионалне заједнице, анализа стања Пољопривреде, Београд 1981.
14. *Општине у СР Србији 1987., 1980. и 1974.*; Републички завод за статистику; Београд.
15. Кирбус Борут: *Геоморфолошки потенцијали од значаја за коришћење простора у општини Голубац*; Ручкопис; Београд.
16. Антоновић Глигорије и др.: *Земљишта браничевско-зенишке области и Хомоља*; Институт за проучавање земљишта; Београд; 1975.
17. Л. Валенсијан: *Производствено — територијални комплекс Армянской ССР*; Ереван 1970.

Summary

MARINA TODOROVIC

AGRICULTURE

According to the economic indicators, Golubac Commune is an extremely undeveloped region. Agriculture is the basic and most important economic activity in the Commune. Its share in the national income of the Commune is 43.6%. The per peasant income derived from agriculture amounts to 18,532 dinars or 73% of the Danube basin average. This low income is primarily the result of low productivity of labour.

Analysis of the natural and social conditions for the development of agriculture has indicated that the main reasons for this low productivity are: inadequate use of the first class land for agriculture, unfavourable composition of agricultural population, inefficient socially-owned sector, etc.

Combining favourable with restrictive natural factors for the development of agriculture, the author has singled out four areas within the territory of the Commune, different in the degree to which their characteristics are favourable for the development of agriculture (Fig. 1):

- I The most favourable — the most attractive locations with a slope up to 8° and fertile soils (25.8% of the total territory)
- II Favourable — locations with a slope up to 8° , fertile and medium fertile soils (6.1% of the total territory)
- III Relatively favourable — locations with a slope from 8° to 20° , fertile and medium fertile soils (11.7% of the total territory)
- IV Unfavourable — locations with a slope of over 20° and unfertile soils (55.4% of the total territory)

Age structure of the active agricultural population in all settlements is extremely unfavourable. More than 50% of this active population engaged in agricultural production is older than 50 which raises a question of their productivity and future reproduction of the agricultural population. This means that the main problem in the Commune in the forthcoming period will be a shortage of trained manpower in agricultural production (Fig. 5).

The present state of affairs as well as the results of the poll carried out in agricultural estates indicate that farmers are not satisfied with efficiency and organization of socially-owned sector in the Commune (unsatisfactory cooperation with agricultural cooperatives; lack of petrol stations and service stations for agricultural machinery, etc.).